

Zalán Tibor

A kamaszkor kitakarítása

Új nemzedék jön. Vagy már itt is van. Vagy már elhalad tőlünk - nem lehet ezt pontosan tudni. Ennek megállapításánál nagyon fontos, hogy mit akarunk. Ha irodalmi létünket akarjuk konzerválni, azt mondjuk, jön. Ha számolni akarunk vele, azt mondjuk, itt van. Ha le akarunk vele számolni, azt mondjuk, itt volt, de már nincs itt. utóbbi cinikus, az első elodázó. Gondolom, azzal kell számolnunk, hogy itt van az a generáció, amelyik azért is más, mint az eddigié, mert a *szerepbe beleállva jön*. Nem nagy mesterek nyomán, nem ismert és bevált technikák sorvezetőin. Mintha így, erre született volna, hogy elkezdje, és ahol elkezdi, azt legfeljebb úgy definiálhatjuk, hogy valahol *máshol*. Nem a nyomunkban járnak ezek a mostani újak, a nyomunkat mintha kínos elszántsággal el is kerülnék. Nem lépnek bele a felkínált lábnyomokba, mert ott már jártak, ott már mi jártunk. Azokat mi hagytuk. Valamilyik előző nemzedék. Persze nem arról van szó, hogy nem szeretnek bennünket. Egyébként, ha akarják, nem is kell, hogy szeressenek. Az esztétikában nincs szeretet-kérdés, sem gyűlölet-kérdés, csak jóminőség-kérdés van, és rossz-minőség-kérdés létezik. A jó és a rossz pedig nem ismer kort, rangot, tekintélyt, mintát és szabályt. A jó feltétele önmaga, mármint az, hogy jó. Ez a bölcsesség mintha eleve adott lenne a mostani legfiatalabbakban. Sokat ismerek közülük, sokat szeretek, még többet nem, de egyet el kell ismerjek, sokkal szabadabbak és bátrabbak, mint az őket megelőző nemzedékek bármelyike. Azt hiszem, ennek az is lehet az oka, vagy magyarázata, hogy életterükből hiányzik a *külső szabály* fogalma. Nem a konszolidáció harcokban békülő és kiegyező nemzedéke ők. Nem elvárásra dolgoznak, még akkor sem, ha az elvárás egybe esik akár a társadalmi ellenállással, az erkölcsi megfeleléssel. Dolgoznak. A legérdekesebb teljesítmények leginkább nem megrendelésre születnek. Értem ezen a folyóiratok régebben megismert koordináló és kiemelő tevékenységét. Nincsenek szeretett folyóirataik, nincsenek rangot adó szervezeteik, nem vágnak intézményrendszerbe integrálódni, sem olyasmit létrehozni, magányos figurák ők, magányos csoportok, ha csoportok, új íráskor egy átalakuló félben lévő, de átalakulni még mindig nem tudó társadalomban, irodalomban. Az első valóban szabad nemzedék áll előttünk.

Dukay Nagy Ádám egyike ezeknek a mostaniaknak. Formálódó világot mutat fel első könyvében, a *Szobrok az esőnek* címűben. Azt mutatja meg, ami érdekli, illetve ami számára megmutatható. Fontos, hogy nem az én érdeklődésem, nem az olvasó kíváncsiságának kielégítése vezérli. Valamit tisztázni akar, ahogy a legtöbb első kötet a tisztázás helyszíne, és ezt nem is rejti véka alá. Nincs pozörködés, fontoskodás, nagyozolás, a teljes fegyverzetben publikum elé állás szokásos, leggyakrabban szomorúan végződő színjátéka.

Alapélménye a bizonytalanság. A lehet helyett a *lehetne*, a van helyett a *talán*, a lesz helyett a *ha* megélése. Ebben az értelemben elkedvetlenülően józan és konzervatív. De *Babits* is azt mondja, *a költő konzervatív*. Akkor pedig mit jelent a konzervatív szó? Nyilván értékőrzést. Ha kapcsolódik Dukay Nagy költészete valahová, hát ehhez a bizonyos értékőrzéshez. *Nekünk / körmünket tépi le / az emlékezés - írja -, vallomást vársz / tőlem / de én megint / kimerültem okádok / te vádolsz / én hallgatok / egyre fáradtabban / sóhajtok // amíg a mellemen sírsz / szomorkásan dudorászom*. Az idézetből most leginkább az izgat, hogy mit jelent a *dudorászom* igealak. Azt-e, hogy a költő ismeri az ikes igék használatának a szabályait, és a *dudorászik* igét helyesen ragozza. Ha ezt jelenti, akkor nyelvészként jobb, mint költőnek, mert ide a *dudorászok* helytelen, de hangzásilag tisztább alak kívánczik. Ha azonban arra utal a szóvégi *m*, hogy valamit *dudorászik* a lírai én, ami már nem hangzik el ebben a könyvben, legfeljebb a következőben, vagy a következőkben fog megcsendülni, vagy akár már soha, akkor azt kell leszögezzem, hogy a szerző kitűnő szerkesztő és jó megérezkítő. Magyarán költő.

A fiatal lírikus indulása mindig a visszatekintés gesztusa is egyben. Még, vagy már. Dukay Nagy is ezen a vezérlő fonalon indul el, hogy megkeresse azt, ki most ő, és ki lehet majd ő. Keresi a régi udvart, visszaperli a nagymamánál felejtett gyermekkort. Zuhogó esőben rozsdás oldalkocsis pannóniával húz el az országúton az esőben. Ez a kép annak is becsületére válnék, aki valóban a pannóniás korszakban élt és hajtott az országúti esőben. Mire föl azonban a keveredés? Mert jó. A vers nem tényekből, nem gondolatokból, nem valóság-mozzanatokból áll. A vers, régen tudjuk, szavakból áll. A szavakat pedig onnan kapjuk, ahonnan kínálkoznak, ahonnan venni tudjuk őket. A versnek semmi köze a valósághoz. A valóságnak pedig a vershez. A valóság a létrejöttével elveszítette teremtés-közelségét. A költészet nem mozdulhat el a teremtés közelségéből. Pontosabban, egyetlen sarkpontja a teremtés. Ott van, mert csakis ott van lehetőségessége. Függetlenül attól, a valóságra visszavezethetőek-e a szavak, vagy egészen új helyet teremtenek meg maguknak.

Kevert világ a most bemutatkozó költőé, alapanyagában, technikáiban, sőt a körüljárás formáiban is.. Néha vérfagyalaló, mint azt a következő kép szemlélteti:

*én is
érdeklődéssel figyelem
a dobogó
tyúkszívet
a szekrényre kenne*

Mi van itt fölfestve? Tyúkszív, amely dobog, tyúkszív a szekrényen, arra rákenve, a dobogással együtt. Egy dobogó kenet, ironizálhatnánk, de a kép lehányja magáról az iróniát.

Szenvedés van benne, egy csirkebontás naturalisztikus élménye, egy kisgyerek rémülettől kimeredt szembogara, a falra kenés izgalma és snasszsága, az élet riadtsága, kiszolgáltatottsága az erőszakkal szemben. Mindez kellő finomsággal, homállyal, a lét elveszthetésének szomorúságával. *Az én számból csak fekete / szavak potyognak ki* - vallja egy helyen, pedig ebben a kötetben a szavak nem feketék, igaz, nem is túlságosan színesek.

Két irányból akarja feltérképezni azt, ami számára adott, Dukay Nagy Ádám. Ez egyik a felnőtt, a komoly ember, a gyermekkorát, sőt, ifjúságát elveszített férfi búskomor helyzetképrajzolódása. Amikor ebbe túlzottan beleáll, ostobaságokat is képes leírni: *ránkos / öreg / arcomat / fehér öledbe hajtánám*. Ilyenkor kissé meg kell ijednie az olvasónak, valóban komolyan gondolja-e a költő, amit leír. Azután azt mondja, *őszől / őszig / készülődöm*, és visszamenőleg megbocsátunk neki. A másik irány azé az ifjúé, aki túl hamar kényszerült bele a felnőttesség pózába, aki teli van lobogással, de valami, talán az esze, talán a fölतालált eszköztár, arra kényszeríti, hogy kordába szorítsa azt: *én csak innen-onnan / származom / mondatokká faragnám / a vér zuhatagát*. Nem tudom, a szerzőnek ezeknél a soroknál eszébe jutott-e *Kosztolányi*. Kosztolányi, aki azt mondja, verset úgy kell írni, hogy előbb hagyni kell, hadd ömöljék ki az emberből az élmény/érzelem-láva, alaktalanul és forrón, azután meg kell várni, amíg kihül, és a megdermedt anyagból kell megfaragni a szobrot, amely minden molekulájában hordozni fogja a kiömlés forróságát, a felzúdult anyagot. Ha nem jutott eszébe, annál jobb. A zuhogó vérből nem lehet szobrot faragni. De a szoborrá faragott vér örzi a zuhogás emlékét is. Aki ezt megérti, a lényeg közelében tapogat.

A kötetet a baráttal és pályatárssal, *Karácsony Attilával* közösen jelentette meg. Egyenrangú felek lévén, bizonyos lelkifurdalással birkózom a bemutató ezen pontján, mert eddig kizárólagosan a versekről beszéltem. Tettem ezt két okból. Egyik, hogy nincs kompetenciám egy kiállításnyi festményről úgy beszélni, hogy azokat csak a reprodukció szintjén láthatom. Most pótolható. A képek élnek a falakon, más a dimenziójuk. A művek bármennyire is önállóak, mégis csak illusztrációkként vannak jelen a könyvben a versek mellett, és ez jelentősen megnehezíti a tárgyalásukat. Másrészt, nem tudom pontosan megállapítani, hogy reflexiók/továbbgondolások-e ezek a rajzok, vagy a szövegektől független munkák. Végső soron mindegy. Karácsony kötetben látható munkái az újvidéki *Maurits Ferenc* drámákat fogalmazó vonalvezetését idézi, formáin az expresszivitás jegyei fedezhetőek fel, kellő romantikával megspékelve. A grafikák címtelensége is azt az érzést erősíti meg az olvasóban, hogy a versek továbbgondolhatóságát, vizuális beteljesülését hivatottak elősegíteni. Érzékenyen, finoman, törékenyen. Ahogy Dukay Nagy verseiből, Karácsony grafikáiból is hiányzik - vélhetően csak időlegesen - a humor, a könnyedség, az irónia. Természetesen ezek megléte nem kötelező, ahogy hiányuk sem feltétlenül hiba. De a kötésnek oldás a párja, ezt előbb-utóbb mindkettőjüknek fel kell fedeznie. Dukay némely vagány és lázadó pillanatából a beatköltők villannak elő, Karácsony egyes rajzain a graffitik nyelvöltögető vonalvezetése fedezhető fel; mindez megnyugtató és ígéretes is. Érkezés- és kiindulópontként egyaránt. Hogy melyik melyik, annak eldöntését toljuk el a jövő idő felé.

Elhangzott a könyv bemutatóján, Salgótarjában, a Balassi Bálint Könyvtárban. (Palócföld Könyvek, Salgótarján)